

УДК 81'372.611

DOI: 10.31471/2304-7402-2026-23(84)-62-67

ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ СУФІКСАЛЬНИХ УНІВЕРБІВ У ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Іван Думчак

*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +38 (0342) 59-60-08*

У статті розглядаємо універбацію як різновид суфіксального словотвору. Розкрито функційне навантаження суфіксальних універбів та причини їхнього використання в засобах масової інформації, описано структуру твірних складених назв та похідних універбів.

***Ключові слова:** універбація, універб, засоби масової інформації (ЗМІ), стійке словосполучення, функції універбів.*

Постановка проблеми. Мова засобів масової інформації (ЗМІ) характеризується оригінальністю словесного вираження, експресивністю, природністю, зв'язком автора з читачем. Використання стилістично маркованих лексем, до яких належать і універби, – активний прийом сучасної журналістики. Однак тлумачення терміна «універбація» є дискусійним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Універбацію в українській мові досліджували Ніна Клименко [4], Анатолій Нелюба [5]. Польська лінгвістка Єльжбета Щепанська [8] ґрунтовно описала універбаційні процеси в польській та чеській мовах на основі стилістичної диференціації. Також загальнослов'янський контекст явища універбації розкриває Олесь Сидоренко [6]. Деякі особливості універбації в німецькій мові аналізує Оксана Шаряк [7].

Постановка мети. Ставимо за мету з'ясувати причини використання у ЗМІ універбів, їхнє функційне навантаження.

Виклад основного матеріалу. Термін «універбація» (від лат. *unus* – один, *verbum* – слово) в сучасному мовознавстві інтерпретується по-різному: як словотвірно-стилістичне явище, що представляє вторинну номінацію, напр.: *мінеральна вода* – *мінералка* (5; 6; 8); як «різновид суфіксального способу словотворення, при якому словосполучення за допомогою суфіксації згортається в слово: *записна книжка* > *записник*... Основою слова стає той член мотивувального словосполучення, який виконує роль атрибута, функцію іменника бере на себе суфікс з предметним значенням (здебільшого це *-к-, -івк-, -ик, -иц*)» [4, с. 688]. І в першому, і в другому випадках маємо справу зі стійким мотивувальним

словосполученням, атрибут якого виражений прикметником, рідше – іменником, а похідне слово конденсує в собі значення опущеного іменника.

Дехто з мовознавців намагається виокремити універбацію як окремий спосіб словотвору. Це пов'язане з тим, що під універбацією розуміють номінативний процес, пов'язаний з перетворенням декількаслівної перифрази в однослівний відповідник-дериват. Тому до універбації в такому тлумаченні зараховують, крім суфіксальних похідних, ще й осново- та словоскладання й абрєвіацію (дет. див. [3; 7]). Цікавою у зв'язку з цим є думка Шаряк О., яка описує універбацію в німецькій мові, про те, що «у німецькій фаховій літературі універбацію зіставляють із різноманітними словотвірними процесами, що свідчить про тенденцію тлумачити це явище в широкому розумінні... В однойменній статті «Univerbierung» В. Фляйшер, Г. Гельбіг та Г. Лерхер також подають тлумачення універбації як загального факту утворення слів зі словосполучень, не уточнюючи відтворюваності останніх: «Фрази можуть трансформуватись у композити, слугувати їхніми безпосередніми складниками, твірними основами суфіксальних дериватів, конверсивів тощо» [7, с. 21]. Загалом у слов'янських мовах більше аналізують універбацію у зв'язку з суфіксальним способом словотвору, бо в них найбільше саме суфіксальних універбів, а в німецькій мові власне композиція є ядром універбаційних процесів.

Ми розглядаємо універбацію у вузькому тлумаченні як різновид суфіксального словотвору. Твірною основою суфіксального універба є атрибутивний член стійкої складеної назви, а суфікс імпліцитно опредмечує опущений іменник (пор.: *сателітка* – *сателітарна антена*, *мобілка* (*мобільник*) – *мобільний телефон*).

Універбацію часто використовують у розмовному мовленні. Передумовою для активного вживання універбів є намагання мовців експресивізувати висловлювання, надати йому емоційності, природности. Іноді вживання універбів сприяє ідентифікації мовця (вказує на його належність до певної соціальної групи: студентської, виробничої і т. ін.), відображає намагання мовця встановити тісніший контакт з адресатом (викладача зі студентами, батьків з дітьми).

Об'єктом ж нашої розвідки є тексти сучасних засобів масової інформації, зокрема, увагу привертають вживання суфіксальних універбів у масмедіа. Відомо, що характерною рисою публіцистичного стилю є орієнтація на розмовне мовлення, елементи якого не лише виступають у ролі експресем, а й стають одним із прийомів зацікавлення читача, слухача, глядача (можемо тут говорити про роль засобів інтимізації (див. 2)). Саме універби, котрі виникають і функціонують у розмовному мовленні, і є здебільшого тими експресемами в публіцистичних текстах.

Найактивніше в українській мові для творення суфіксальних універбів використовують суфікс –к(а). Атрибутивні словосполучення, які зазнають універбації, найчастіше виражаються:

1) прикметником (діеприкметником) + іменник: *соціальна допомога – соціалка, багатопверховий будинок – багатопверхівка, академічна відпустка – академка*. Оскільки такі універбізовані деривати мотивуються формою ад’єктива, а семантично – значенням відповідного прикметниково-іменникового словосполучення, то універби цього зразка можна зарахувати до різновиду суфіксальних типів іменників прикметникового походження (деад’єктивів) [1, с. 40-41];

2) порядковим числівником + іменник: *автобус (трамвай, троллейбус) другого маршруту – двійка, четвертий гуртожиток – четвірка*.

Суфіксальні універби виконують такі функції в текстах ЗМІ: 1) експресивну та емоційно-оцінну, 2) привернення уваги; 3) характеризувальну (соціальну)

1. Експресивна та емоційно-оцінна функція.

Використовують для вираження ставлення до подій, оживлення мови викладу. Наприклад: *Адже небезпека економічного колапсу наблизилась як ніколи з початку повномасштабки* (Українська правда, 12 березня 2026 р. <https://www.pravda.com.ua/articles/2026/03/12/8025068/>) (Дата звернення: 26.03.2026); *Я знаю, що були випадки, коли люди намагалися, а комусь і вдавалося, накласти на себе руки: вішалися, кидалися з багатопверхівок або, залишивши ключі родичам, йшли під бомби* (Українська правда, 24 березня 2026 р. <https://life.pravda.com.ua/society/istoriya-poryatunku-sim-ji-z-pekla-mariupolya-313996/>) (Дата звернення: 26.03.2026); *Фермери працюють в мінус, а молочка в магазині не дешевшає* (Економічна правда, 30 березня 2026 р. <https://epravda.com.ua/biznes/chomu-desheve-moloko-vid-ferm-ne-znizhuje-cini-v-magazinah-analiz-rinku-ukrajini-819823/>) (Дата звернення: 01.04.2026).

Іноді універби допомагають автору дати негативну або гумористичну оцінку без прямих образ, пор.: *Не обійшлося їй без історичних алюзій. Коли Тимошенко згадала гасла Януковича, суддя уточнив: «Хто такий Янукович?», а почувши відповідь - щиро поцікавився, «до чого він тут». А на довгі промови про «1937 рік» і «сталінізм» спокійно відрізав: «У 37-му році не обирали запобіжку»* (Українська правда, 8 січня 2026 р. <https://u-news.com.ua/199102-ce-sud-a-ne-parlament-pislia-zasidannia-u-spravi-yulii-tymoshenko-u-merezhi-virusiatsia-cytaty.html>) (Дата звернення: 26.03.2026).

2. Функція привернення уваги.

Варто відзначити те, що доволі часто автори публікацій для привернення уваги читачів, задля ефекту несподіванки, що підвищує читачький інтерес, у назві використовують універб, а одразу ж в тексті вжи-

вають мотивувальне стійке словосполучення або складне слово, яке утворилося на його основі. Напр.:

Від «масажок» до інтиму на бойових. Як працює ринок інтим-послуг у прифронтових містах

«Масажний салон». У багатьох, хто орієнтується у прифронтовій тематиці, це словосполучення викликає лукаву усмішку. Бо воно не про масаж (Українська правда, 8 січня 2026 р. <https://life.pravda.com.ua/society/yak-pracyuye-rinok-intim-poslug-u-prifrontovih-mistah-312486/>)

(Дата звернення: 06.03.2026).

Російський дрон поцілив в електричку на Харківщині: загинув пасажир, є потерпілі

На Харківщині ворожий дрон поцілив у електропотяг: загинула людина, є постраждалі (Українська правда, 24 березня 2026 р. <https://www.pravda.com.ua/news/2026/03/24/8026902/>) (Дата звернення: 26.03.2026).

3. Характеризувальна (соціальна) функція.

Допомагає описати певну групу людей, їхній побут або специфіку діяльності, додаючи реалістичності матеріалу. Напр.: *Росія занурена у режим воєнної економіки, майже повністю покладається на власний ОПК, який працює на межі можливостей. Україна ж покладається на нестабільних партнерів та розвиває власну оборонку, яка за ці чотири роки виросла до небачених раніше масштабів («Оборонка», 25 лютого 2026 р. <https://oboronka.mezha.ua/skilki-ta-yaku-zbroyu-otrimaye-ukrajina-u-2026-roci-308881>)* (Дата звернення: 26.03.2026); *«Оборонка» детально розбиралась, чим небезпечний цей російський безпілотник, який змінює правила гри на фронті («Оборонка» 6 січня 2026 р. <https://oboronka.mezha.ua/udarni-droni-molnija-harateristiki-chim-nebezpechni-307515>)* (Дата звернення: 26.03.2026).

Похідне слово-універб може мотивуватися різними словосполученнями і бути еквівалентом абсолютно різних позначень. Напр.: *комуналка* (комунальна квартира і комунальні послуги), *п'ятдесятка* (п'ятдесят років і п'ятдесят гривень), *районка* (районна газета і районна лікарня), *фальшивка* (фальшиві гроші і фальшивий продукт виробництва), *аварійка* (аварійна служба і аварійна сигналізація). Лише контекст допомагає встановити семантику універба. Порівняйте: *«Мешканці будинку, чотири жінки, пішли з'ясувати до нього ситуацію. Була аварійка, яка зробила свою справу, а у нього робочий день завершився, він збирався піти»* (Українська правда, 23 січня 2026 р. https://champion.com.ua/ukr/football/vin-vdariv-moyu-druzhinu-mihaylichenko-prokomentuvav-skandal-zi-zvinuvachennyam-u-pobitti-santehnika-1061944/?utm_source=article_banner_selfpromo) (Дата звернення: 26.03.2026); *Якщо автомобіль не обладнаний «аварійкою» або вона несправна, водій повинен встановити знак аварійної зупинки ззаду*

транспортного засобу у разі технічних несправностей, буксирування або перевезення дітей (UAMOTORS, 19 серпня 2025 р. <https://uamotors.com.ua/news/147304>) (Дата звернення: 26.03.2026).

Висновки. Суфіксальні універби експресивізують висловлювання, сприяють адекватності передачі мовленнєвих ситуацій, зацікавлюють читача, глядача, слухача. Поява універбів є також результатом економії мовних зусиль і засобів. Можна зауважити, що частотність вживання універбів є різною в ЗМІ. Поясненням цього може бути індивідуальний стиль газети (категоричне небажання привносити розмовні експресеми в інформаційні тексти), орієнтація на вікові особливості читачів. Процес входження універбів у загальнонародну лексичну скарбницю є довготривалим і часто завдяки публіцистичному чи художньому стилю розмовні деривати засвоюються й літературною мовою. Дослідження ж особливостей кодифікації універбів є перспективним і актуальним.

Література

1. Грещук В. Український відприкетниковий словотвір: монографія. Івано-Франківськ : Плай, 1995. 208 с.
2. Думчак І. Жаргонізми в ролі засобів інтимізації в публіцистичних текстах (на матеріалі друкованих ЗМІ 2016-2018 рр.). *Слово*. 2019. №2(54). С. 349-355.
3. Думчак І. Універбація в українській мові: автореф. Дис... канд. Філол. Наук : 10.02.01 «Українська мова». Івано-Франківськ, 1998. 18 с.
4. Клименко Н. Універбація *Українська мова. Енциклопедія* / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. Київ : Вид-во «Укр. Енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2000. С. 688.
5. Нелюба А. Універбація як вторинний спосіб найменування реалій *Лінгвістичні дослідження. Збірник наукових праць*. Харків, 1992. С. 67-71.
7. Сидоренко О. Про поняття універбізації в сучасному слов'янському мовознавстві *Мовознавство*. 1992. №4. С.42-47.
8. Шаряк О. Тлумачення терміну «універбація» в сучасному мовознавстві *Закарпатські філологічні студії* Випуск 2. Том 2. С. 26-30.
9. Szczepańska E. Uniwerbizacja w języku czeskim i polskim. Kraków, 1994. 103 s.

**FUNCTIONAL LOAD OF SUFFIXAL UNIVERBS
IN MODERN MEDIA TEXTS****Ivan Dumchak**

*Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenka St., 57;
tel: +38 (0342) 59-60-08*

The article considers univerbation as a type of suffixal word formation. Functional fullness of the suffixal univerbs and reasons of their use in the mass media are showed, the structure of the parasynthetic notions and derived univerbs is determined.

Key words: *univerbization, a univerb, mass media, a set phrase, functions of univerbs.*